ЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА

ПІЦЬ Леся Степанівна - викладач англійської мови Дрогобицького фахового коледжу нафти і газу

ГАЛЬОВИЧ Галина Богданівна - викладач англійської мови Дрогобицького фахового коледжу нафти і газу

КУЗІВ Ірина-Марія Іванівна - студентка 3-го курсу Дрогобицького фахового коледжу нафти і газу, студентка 1-го курсу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВАСЬКІВ Марія Богданівна - студентка 3-го курсу Дрогобицького фахового коледжу нафти і газу

DOI 10.32782/NP.2020.4.26

Зміни в суспільному та економічному житті визначили такі вимоги до фахівця, де іншомовна компетентність випускника як ніколи затребувана не тільки особистістю, але і державою. Володіння іноземною мовою допоможе йому швидше адаптуватися в сучасному професійному світі і більш успішно здійснювати свої професійні функції; здобувати більшу компетентність у майбутній професійній діяльності; сформувати методичну і психологічну готовність до зміни виду і характеру своєї професійної діяльності. Знання іноземної мови дозволяє також підвищити загальну компетентність майбутнього фахівця, що є потужним резервом прискорення економічного, соціального і культурного розвитку як окремих сфер діяльності, так і всієї держави.

У континентальній Європі компетенція - термін, який позначає те ж, що і кваліфікація. При цьому формулювання компетенцій здійснюється роботодавцем або Міністерством праці спільно з роботодавцями та входить у професійний стандарт. Тому з повним правом можна стверджувати, що іншомовна компетентність - економічна категорія.

Ключові слова: компетентність, кваліфікація, іноземна мова, навчання, процес, формування, освіта, професійний світ, фахівець.

Зміни в суспільному та економічному житті визначили такі вимоги до фахівця, де іншомовна компетентність випускника як ніколи затребувана не тільки особистістю, але і державою. Володіння іноземною мо-

вою допоможе йому швидше адаптуватися в сучасному професійному світі і більш успішно здійснювати свої професійні функції; здобувати більшу компетентність у майбутній професійній діяльності; сформувати методичну і психологічну готовність до зміни виду і характеру своєї професійної діяльності. Знання іноземної мови дозволяє також підвищити загальну компетентність майбутнього фахівця, що є потужним резервом прискорення економічного, соціального і культурного розвитку як окремих сфер діяльності, так і всієї держави. Тому з повним правом можна стверджувати, що іншомовна компетентність - економічна категорія.

У концепції формування іншомовної компетентності знаходять відображення такі прогресивні ідеї вдосконалення сучасної системи освіти, як ідея безперервної освіти та ідея випереджувальної освіти. Головний сенс ідеї безперервної освіти - постійний розвиток і вдосконалення кожної людини протягом усього життя, «освіта протягом усього життя». Формування іншомовної компетентності в контексті безперервної освіти можна розглядати з двох боків. По-перше, це послідовність освітньої діяльності, навчальних програм, планів, змісту навчання при переході з одного етапу навчання іноземної мови на інший (середня школа – фаховий коледж - ВНЗ). По-друге, це постійна безперервна самоосвіта особистості, рішення кожної людини просуватися за рівнями володіння іноземною

мовою, можливість досягти високого рівня іншомовної компетентності і змінити профіль освіти або професійну діяльність, виходячи зі своїх особистих потреб та можливостей і вимог ринку праці.

Випереджувальна освіта цілеспрямовано готує студентів до життя і професійної діяльності в інформаційно насиченому середовищі, що вимагає від фахівців більш широкої і разом з тим гнучкої освітньої бази, що підлягає безперервному розвитку, готовності до адаптації в мінливих умовах виробничого середовища. Іноземна мова є універсальним засобом розширення можливостей професійного розвитку і соціалізації особистості [8].

Концепція компетенції охоплює не тільки здібності, необхідні для здійснення професійної діяльності, але також поведінку, вміння аналізувати факти, ухвалювати рішення, передавати інформацію та інші вміння, необхідні для професійної діяльності.

Людина, що володіє професійною компетенцією, володіє знаннями, вміннями і здібностями, необхідними для роботи з будь-якої спеціальності, здатна проявити автономність і гнучкість при вирішенні професійних проблем і вміє співпрацювати з колегами в професійному оточенні.

Сучасне виробниче середовище вимагає не тільки професійних знань. Хоча знання і лежать в основі компетенції, людина повинна вміти використовувати ці знання в ряді різних ситуацій, вирішувати складні проблеми, спілкуватися з іншими і постійно дізнаватися щось нове. Компетенція - це інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, що дозволяють людині виконувати трудову діяльність у сучасному виробничому середовищі. Професійно грамотний фахівець володіє спеціальними предметними знаннями (фактами, уявленнями, поняттями), вміннями і навичками, а компетентний може ефективно використовувати їх для вирішення тих чи інших проблем. Завдання розвитку компетентності - засування наявних знань, умінь і навичок у «практиці» життя. Будь-яка професія складається з комплексу функцій і завдань, що вимагають певного набору компетенцій,

які, будучи інтегрованими в одне ціле, дозволяють адекватно здійснювати діяльність у рамках цієї професії. Структура сучасного ринку праці висуває попит на нові компетенції.

У континентальній Європі компетенція - термін, який позначає те ж, що і кваліфікація. Так, на думку західних експертів, професійний стандарт - це те, що людина вміє робити, а компетенція - це міра того, як людина діє в рамках цього стандарту. При цьому формулювання компетенцій здійснюється роботодавцем або Міністерством праці спільно з роботодавцями та входить у професійний стандарт. Професійний стандарт підрозділяється на професійні характеристики, які формуються компетенціями. Компетенції схильні до дуже швидкої зміни, у зв'язку з чим компетенції не можуть бути сформульовані на тривалу перспективу. У стандарт рекомендується включати компетенції, які можуть залишатися актуальними протягом хоча б 5 років.

Компетенція знаходиться в центрі моделі стандарту системи профосвіти і навчання у Великобританії. Компетенція (або модель компетенції) - це соціальний конструкт (угода або домовленість), що відображає потреби сфери зайнятості (що потрібно вміти робити, щоб отримати роботу). У рамках британської традиції модель компетенції використовується для розробки стандартів, які є кінцевими результатами бажаних досягнень. Компетенція є основою для розробки стандартів. Для формування стандарту необхідно знати вимоги роботодавця до професійної компетенції працівника, яка потім повинна бути «перекладена» на мову освіти [14].

Сучасному спеціалісту будь-якого рівня для того, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці, вже недостатньо володіти тільки спеціальними професійними знаннями і навичками. Ринкова економіка вимагає, щоб кожен працівник володів ще й базовими (ключовими) компетенціями (цілісною системою універсальних знань, умінь і навичок, а також досвідом самостійної діяльності та особистої відповідальності студента). Кожному викладачеві слід не тільки вирішувати завдання формування

системи знань, умінь і навичок з конкретного предмета, а й ключових компетенцій, виходячи з можливостей змісту навчального матеріалу, форм, методів і засобів педагогічного впливу. Дослідники вважають, що майбутній фахівець повинен володіти такими базовими або ключовими компетенціями:

- здатність до системного мислення;
- здатність до самостійних дій в умовах невизначеності;
- готовність проявити відповідальність за виконувану роботу;
- здатність самостійно і ефективно вирішувати проблеми в галузі професійної діяльності;
- готовність до позитивного взаємодії і співпраці з колегами;
- готовність до постійного професійного зростання, придбання нових знань;
- стійке прагнення до самовдосконалення (самопізнання, самоконтролю, саморегуляції і саморозвитку); прагнення до творчої самореалізації;
- готовність вести здоровий спосіб життя.

Базові компетенції є складовою сучасного фахівця, і тому вони повинні бути невід'ємним компонентом вимог в освітніх стандартах усіх рівнів професійної освіти. Філософський підхід до формування фахівця закладений в основі базових компетенцій сприяє поверненню освіти від штучної, обмеженої інформуванням діяльності до розвиваючої діяльності, яка передбачається змістом і методологією кожної окремої дисципліни.

Велика увага при формуванні компетенцій фахівця приділяється категорії моральності: «Всі правила освіти і життя Платона та його вчителя Сократа засновані на єдиному «здвоєному» критерії (принципі) компетентності: професійності та моральності. Як день і ніч, готовність і неготовність до життя в середовищі собі подібних, складові частини цього критерія-принципу не можуть існувати окремо» [9].

Стратегія сучасного розвитку і модернізації професійної освіти орієнтується на збереження фундаментальності освіти і одночасне посилення її практичної, діяльнісної спрямованості на основі формування

комплексу компетенцій, які стануть у подальшому засобом розвитку студентів. Тобто можна сказати, що модернізація освіти буде здійснюватися з позицій компетентнісно діяльнісного підходу, сутність якого полягає в тому, що оновлений зміст освіти буде основою формування компетентності (або комплексу компетенцій) студентів, а процес освоєння відібраного змісту носитиме діяльнісний характер. Компетентно-діяльнісний підхід до навчання іноземних мов зможе реалізувати концептуальну ідею модернізації процесу навчання: забезпечити оволодіння комунікативною діяльністю через формування комплексу компетенцій при орієнтації на можливості, здібності, потреби і розвиток пізнавальної активності і творчості студентів. Тобто можна сказати, що модернізація освіти буде здійснюватися з позицій компетентнісно діяльнісного підходу, сутність якого полягає в тому, що оновлений зміст освіти буде основою формування компетентності (або комплексу компетенцій) студентів, а процес освоєння відібраного змісту носитиме діяльнісний характер. Важливими показниками сформованості іншомовної компетентності випускника є потреба в активному застосуванні наявних знань для вирішення практичних завдань, відчуття необхідності цих знань у майбутній професійній діяльності, здатність виконати таку роботу, яка мала б суспільно корисне значення.

Лінгво-дидактичний, педагогічний, психологічний та інші наукові напрямки акцентують увагу на необхідності формування у студентів соціальної компетенції. Зміст освіти має створювати студентам умови для соціалізації як під час навчання у закладі освіти, так і після нього - в професійній діяльності.

Соціалізація - це забезпечення засвоєння і відтворення індивідом соціального досвіду, що свідчить про його нормальне, безболісне входження в життя суспільства. Соціалізація відбувається в процесі спільної діяльності і спілкування в певному культурному середовищі. Її продуктами виступають особистісні смисли, що визначають відносини індивіда до світу, соціальна позиція, самосвідомість, ціннісно-смысловое

ядро світогляду і інші компоненти індивідуальної свідомості, зміст яких вказує на те, що особистість бере з соціального досвіду, і як її психіка ці придбання якісно переробляє, яке надає їм значення. Щоб соціалізація відбувалася без значних втрат для особистості, освіта повинна закласти в неї механізми адаптації, життєтворчості, рефлексії виживання, збереження індивідуальності [1].

Це поняття слід розглядати і аналізувати інтегровано, так як цей вид компетенції проявляється у всіх життєвих сферах і від ступеня його сформованості залежить здатність людини орієнтуватися в різних соціальних ситуаціях. Інтегрованість соціальної компетенції на заняттях проявляється в міждисциплінарності знань, здібностей і тісному взаємозв'язку з іншими видами компетенцій: комунікативної, професійної, інтелектуальної та міжкультурної.

Процес вивчення іноземної мови унікальний тим, що має яскраво виражений соціальний контекст як у змістовному, так і в дидактичному плані. Здатність до спілкування, яке зачіпає сферу соціальних відносин між людьми, природним чином має вихід на особистісні якості студентів, які дозволяють їм успішно взаємодіяти один з одним, з людьми, що їх оточують.

За своєю суттю, мова - соціальний феномен, людська діяльність, що виявляється в різних соціальних ситуаціях. Сформованість соціальної компетенції - це і показник професіоналізму. Сьогодні затребувані товариські, активні фахівці, здатні нестандартно мислити, орієнтуватися в мінливих умовах. Розвиток соціальної компетенції удосконалює професійні якості майбутнього фахівця.

Основне призначення іноземної мови як дисципліни полягає в оволодінні студентами умінням спілкуватися іноземною мовою. Мова йде в цьому випадку про формування комунікативної компетенції, тобто здатності і готовності здійснювати як безпосереднє спілкування (говоріння, розуміння на слух), так і опосередковане спілкування (читання з розумінням іншомовних текстів, письмо). Комунікативна компетенція - це володіння навичками вільного спілкуван-

ня, здатність встановлення горизонтальних і вертикальних контактів, адаптація до певних соціально-психологічних обставин, вміння зрозуміти людину, мотиви її поведінки, інтереси. Іноземна мова, як ніяка інша дисципліна, сприяє формуванню комунікативної компетенції, розвиваючи здатність побудови особистого та ділового спілкування з людьми, оволодіння різними техніками спілкування в залежності від виду діяльності (професійна, розважальна, управлінська і т.д.).

В умовах ринкової економіки комунікативність стає професійно важливою якістю. Це і товариськість всередині колективу фірми, установи, де працює фахівець, і спілкування його з клієнтами, з представниками інших фірм, зокрема з конкурентами і представниками іноземних фірм, що стає особливо актуальним в умовах входження України в світовий економічний простір, коли практично кожній людині, кожному фахівцю стає необхідним володіння іноземною мовою, хоча б однією - англійською [10]. При формуванні комунікативної компетенції у фахівців необхідно виховувати комунікативно-активну особистість, здатну забезпечити адекватне міжкультурне спілкування, діалог культур.

У структурі комунікативної компетенції виділяють лінгвістичний, прагматичний та соціокультурний компоненти. При цьому в лінгвістичний компонент входять лінгвістичні знання, навички та вміння мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання). Прагматичний компонент включає знання, навички та вміння організації акту комунікації (діалог, дискусія), його мовне та екстралінгвістичне оформлення. Соціокультурний компонент ґрунтується на вмінні спілкуватися з представниками різних соціальних верств, у нього входять правила етикету, відносини між різними поколіннями, між чоловіком і жінкою, культурні традиції.

У свою чергу, здатність до спілкування іноземною мовою передбачає розвиток у студентів певного комплексу властивостей і особистісних якостей, що сприяють оволодінню іноземною мовою як засобом ознайомлення з іншою національною куль-

турою і засобом спілкування з носіями іншої культури. У процесі розвитку у студентів здатності до спілкування з'являється можливість вийти за вузькі рамки мовних аспектів навчання у сферу особистісних відносин студентів, до змісту навчання, до дійсності, що їх оточує, до культури країни досліджуваної мови і т.д. Це, у свою чергу, сприяє розвитку особистісних якостей студента, його інтелекту і пізнавальних можливостей.

Поряд з рішенням практичного завдання - навчання спілкуванню - і реалізації освітніх завдань - підвищення рівня загальної і професійної культури, культури мислення, спілкування і мови - іноземна мова несе в собі значний виховний потенціал, що полягає, зокрема, в готовності сприяти в налагодженні міжкультурних зв'язків, ставитися з повагою до духовних цінностей інших культур.

Знайомство з оригінальною літературою за фахом розвиває вміння розуміти інші національні культури, формуючи міжкультурну компетенцію студентів. «Різноманіття форм соціокультурного досвіду людства вимагає відповіді на питання про природу їх сутнісної єдності і можливості досягнення міжкультурного взаєморозуміння в процесі практичної взаємодії і духовних контактів ... Проблема усвідомлення, обґрунтування необхідності міжкультурної співпраці та досягнення міжкультурного консенсусу поставала особливо гостро на сучасному етапі» [11]. У зв'язку з цим важко перебільшити роль іноземної мови у формуванні нового типу особистості, для якої характерне розуміння культурних відмінностей і прагнення до міжкультурного консенсусу. У процесі навчання іноземних мов можливе коригування прагнень студентів засобом виховання в них толерантного ставлення до інших народів, інших культурних реалій завдяки освоєнню знань про країну досліджуваної мови, мовних норм спілкування іноземною мовою, а також правил немовної поведінки, характерної для того чи іншого національного співтовариства, що забезпечить реальне міжкультурне спілкування.

Знання про країну досліджуваної мови, про повсякденне життя людей цієї країни,

знання мовного етикету і вміння володіти ним, знання про досягнення народу вивчається в різних сферах суспільного життя і у сфері досліджуваної професії, знання звичаїв і традицій національної культури - усе це сприяє формуванню краєзнавчої компетенції. Прогресивний розвиток міжнародних контактів та зв'язків у політиці, економіці, культурі та інших областях обумовлює послідовну орієнтацію сучасної методики навчання іноземним мовам на реальні умови комунікації. Прагнення до комунікативної компетенції, як до кінцевого результату навчання, передбачає не тільки володіння відповідною іншомовною технікою, але і засвоєння колосальної немовної інформації, необхідної для адекватного навчання та взаєморозуміння. Таким чином, загально визнаним став висновок про необхідність глибокого знання специфіки країни, що вивчається і країнознавчого підходу як одного з головних принципів навчання іноземним мовам.

Вивчення іноземної мови - інтелектуальна праця, спрямована на оволодіння знаннями про систему нерідної мови і на отримання нової інформації через іншомовні засоби і способи її вираження, тому мова йде і про розвиток інтелектуальної компетенції в процесі вивчення іноземної мови.

Обов'язковим компонентом змісту навчання іноземної мови в сучасній моделі мовної освіти є навчальна компетенція студентів. Процес оволодіння професійно орієнтованим курсом іноземної мови передбачає формування здатності до самостійного, автономного освоєння мови і культури, яка забезпечує умови для її більш вільного творчого використання як освітнього медіума. Навчальна компетенція означає здатність студента безпосередньо керувати своєю навчальною діяльністю і стосовно іноземної мови може бути охарактеризована наступними вміннями та навичками:

- визначення та постановка адекватного навчального завдання в тій чи іншій навчальній ситуації;

- співвідношення навчального завдання зі своїми конкретними потребами у сфері вивчення іноземної мови;

- вибір необхідних навчальних матеріалів і прийомів навчальної діяльності для вирішення навчального завдання;

- самоконтроль у процесі вирішення навчального завдання;

- самостійна оцінка рівня володіння іноземною мовою.

Формування навчальної компетенції у сфері іноземних мов – це послідовний процес, обумовлений ходом розвитку і становлення особистості, тому її можна розглядати як показник ступеня компетентності людини, що вивчає іноземну мову.

Державний освітній стандарт професійної освіти ставить такі вимоги до мінімуму змісту з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)»: «Основи спілкування іноземною мовою: фонетика, лексика, фразеологія, граматики; основи ділової мови за фахом; професійна лексика; фразеологічні звороти і терміни; техніка перекладу (зі словником) професійно орієнтованих текстів, професійне спілкування» [4].

Як бачимо, специфіку дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» визначає професійна спрямованість. Читаючи професійно спрямовану літературу і витягуючи з неї нову для себе інформацію, студенти розширюють тим самим свою професійну компетенцію. Навчальна дисципліна «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» містить у собі величезний потенціал знань, здатний розширити професійний кругозір майбутнього фахівця і внести значний вклад в його формування.

Компетенції, що формуються, мають ряд характерних ознак:

- багатофункціональність (можуть реалізовуватися в повсякденному житті для вирішення різних проблем і професійних завдань, виконання соціальних ролей і т.ін.);

- багатовимірність (можуть бути охарактеризовані з позиції розвитку розумових здібностей і з позиції розвитку різних умінь, включаючи інтелектуальні);

- багаторівневість (для різних ступенів навчання можуть бути визначені різні рівні розвитку компетенцій);

- розширення засобів реалізації (можуть бути реалізовані студентами автономно, інтеграційно або соціально орієнтовано).

Оволодіння студентами комплексом компетенцій носить діяльнісний характер, тобто методичні прийоми і засоби навчання, а також організаційні форми навчального процесу спрямовані на формування у студентів здібностей здійснювати різного виду діяльності, а з іншого боку, в процесі здійснення діяльності студенти повинні освоювати нові компетенції.

Таким чином, формування іншомовної компетентності студентів навчального закладу відбувається в процесі формування таких складових її компетенцій, як лінгвістична, комунікативна, міжкультурна, соціальна, країнознавча, інтелектуальна, навчальна, професійна, а важливими показниками сформованості іншомовної компетентності є готовність і здатність випускника застосувати сформовані компетенції на практиці.

Література

1. Алиев Ю.Б. и др. Содержание образования как отражение потребностей современной образовательной сферы. Теоретические исследования в 2001 году: Материалы научно-практической конференции/Под ред. В.А.Мясникова. - Сост.А.В.Овчинников. - ИТОП РАО, 2002. - 354 с.
2. Вартанова И.И. До проблеми мотивації навчальної діяльності// Вісник МГУ. Психологія. - 2000. - №4. - С. 33-41.
3. Гальскова Н.Д. Теорія викладання англійської мови. Лінгводидактика та методика. - М.: ІЦ «Академія», 2004. - 336 с.
4. Гурвич П.Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков (спецкурс). - Владимир: Из-во ВГПИ. -1980. - 104с.
5. Зязюн І.А. Мотивація і мотиви людської поведінки// Початкова школа. - 1999. - №6. - С.3-6.
6. Подмазін С. Психологія особистісно-орієнтованого навчання // Сучасні шкільні технології Ч 1 / Упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц - К.: Ред. загальнопед. газ., 2004 - С.50-63.
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. - К.: Вища школа, 1984.

8. Новиков П.Н., Зуев В.М. Опережающее профессиональное образование: Научно-практическое пособие. - М.: РГАТиЗ, 2000. – 260

9. Пищулин Н.П. Философия образования: законы, доктрины, принципы. -- М. - 2001.

10. Скакун В.А. Методическое пособие для преподавателей специальных и общетехнических предметов профессиональных учебных заведений. Издательский центр Академии профессионального образования. М., 2001.-184 с. 11.

11. Сухова Н.А. Формирование культурно-страноведческой компетенции на основе аутентичных материалов в процессе обучения устной речи студентов педагогического вуза: Дисс.канд.пед.наук. - Санкт-Петербург. -2002. - 244 с.

12. Щербакова Н.И. О целях обучения иностранному языку в профессиональном образовательном учреждении / Сборник научных докладов и тезисов международной конференции «Проблемы технического и профессионального образования в начале XXI века». – М.- 2002. – С. 198

13. Щукина Г.И. Мотивация учения -- М.: Научное образование, 1980.

14. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Педагогика. - 1995. - №2. - С.31-41.

SUMMARY

Changes in social and economic life have determined such requirements for a specialist, where the foreign language competence of the graduate is more in demand than ever not only by the individual but also the state. Knowledge of a foreign language will help to adapt quicker to today's professional world and perform professional functions much more successfully; to gain more competence in future professional activity; to form methodical and psychological readiness for changing the type and nature of professional activity. Knowledge of a foreign language also allows you to increase general competence of future specialist, which is a powerful reserve for accelerating economic, social and cultural development, of both individual areas of activity and the state as a whole.

In continental Europe, competence is a term that means the same as qualification. In this case, the formulation of competencies is carried out by the employer or the Ministry of Labor together with employers and is included in the professional standard. Therefore, it can be rightly argued that the foreign language competence is an economic category.

Key words: competence, qualification, foreign language, learning, process, formation, education, professional world, specialist